

GÁSPÁR GABRIELLA

TARÓDHÁZA BIRTOKOSAI A XV. SZÁZADTÓL A XIX. SZÁZAD ELEJÉIG

BEVEZETÉS

Ataródházi kastély ma már az „emlékezet helye” csupán, a hajdani településnek már a nyomai is alig látszanak, a régi tsz-major maradványai és elárvult gépei tanúsítják a népi demokrácia államosított javak hasznosítására irányuló törekvését. Ez a törekvés a kastélyt is érintette egy darabig, aztán rájöttek, hogy ha az aprófaluban lakó családokat Dömötöribé költöztetik, az infrastruktúra fenntartását megtakarítják. A pusztuló kastélyt azoknak a kitarása mentette meg az enyészettől, akik számára ez a hely a történelmi tapasztalat és emlékezés helye volt. A felújított kastély most a pusztaság közepén áll gondozatlan környezetben, funkciótlanul és láthatatlanul. Jelenlegi formája vadászkastély múltját idézi, a XX. század első felét és az előző század utolsó évtizedeit, amikor még az Inkey és Kendeffy családok birtokában volt. Vastag falai és belső terei azonban magukban rejtik a régi erődítményt, amelynek hajdan hadászati szerepe is volt, azt a castellumot, amit a hozzátartozó birtokrészekkel Lapsaként emlegettek.

A történelmi emlékezet rögzüléséhez életképes, fenntartó közösség szükséges, ami Taródháza esetében szétfoszlott. A rekonstrukcióhoz szükséges dokumentumok korlátozottak, a rendelkezésre álló, levéltárakban őrzött anyagok, vagy az azokra utaló hiteles források töredezettek. A kastély és az egymást váltó birtokos családok története hézagos, bármilyen összefüggő elbeszélés hitelessége kétségessé tehető. Írásomban ezért kísérletet teszek a talált forrásokban érvényesnek minősített adatok mozaikjainak értelmes történeté illlesztésére, s e narratívát a tradicionális jog által lehetővé tett elméleti megfontolásokkal erősítem meg és értelmezem. Ez a fajta megoldás szándékom szerint kirajzol egy érdekes mintázatot, ami mentén Taródháza birtokos családjainak egymásutánisága több lehet, mint egy kastély története.

BIRTOKOSOK A XV–XVIII. SZÁZADIG

A Taródházát és a kapcsolódó, változó nagyságú birtokok együttesét birtokló családok köréről vannak források, de ezek nem teljes körűek, ahogy a birtokok pontos megoszlásáról

szóló információk sem. A birtokos családok körét mindenképpen a Tarródyakkal kell kezdeni, mivel kb. a XV. századtól majd kétszáz éven át bírták Taródházát. A Tarródyak több ága ismeretes a fellelhető források szerint Vas és Zala megyében, egy elszármazott ág pedig Heves megyében élt.

A Tarródyak neve feltehetően a Thorroudfalwa-i névből alakult ki. 1362-ben Thorroudfalwa-i Oproud fia István szerepel egy vizsgálatban,¹ majd 1418. november 30-án Zsigmond király Mileki László fia Jánosnak és általa Miklós fia Andrásnak, valamint Thorroudfalwa-i Péter fia Gálnak címert adományozott.² 1493-ban II. Ulászló beiktatási parancsában a felsorolt királyi emberek között ott volt Thorroudfalwa-i Thorrod Péter neve is.³ II. Lajos egyik utasításában 1523-ban szerepelt egy Szecsődi Tarródi Péter, akinek ügyében a Kapornaki Konvent eljárta.⁴ Dominkovits Péter az 1549-es portaösszeírásban Mankóbükön Tarródy Benedeket, 1599-ben Alsóbükön Tarródy Györgyöt, Felsőbükön Tarródy Lászlót találta.⁵ A XV. század vége felé jelent meg a Thorroudfalwa-i Thorrod, majd pár évtized múlva a Tarródi név, amit a későbbi századokban már y-nal írtak. A családnév változásainak illusztrálására felsorolt források nem értelmezhetőek úgy, mintha a bennük említett személyek bármiféle családi kapcsolatban álltak volna egymással. Az 1628-as fiúsítás regisztrációjában is Tarrod-Lapcha⁶ szerepel a birtok neveként, ami arra utal, hogy Taródháza a Tarródyakról kapta nevét.

1456-ban az uralkodó három fiútestvért részesített abban a kegyben hűségükre tekintettel, hogy új adománnyal megújította birtokjogukat Lapsa praediumán, amit mások jogtalanul bitoroltak. V. László adománylevele Tarródfalvi Imrét, Lászlót és Pétert Lapsa pusztába helyezte, amit korábban hosszú ideje békésen bírtak ugyan, de egy ideig a Hollósi nemesek elfoglalva tartottak.⁷ Az adománylevél azon új adományok körébe tartozik, amelyek megújítják a régi birtokjogot, erre utal az a formula is, amely a felmenők hosszú ideig tartó békés birtoklására utal. „[...] *in cuius pacifico Dominio idem Emericus, Ladislaus, et Petrus progenitores ipsorum ab antiquo* [...]”⁸ Az adománylevélben természetesen szerepelt a „*nove nostre donationis titulo*” formula is, amely az új adományok esetében a XIV. századtól általában minden esetben ott olvasható. A király által 1456. április 18-án kiállított okmányban örökre és visszavonhatatlanul a Tarródfalvi testvéreknek, azok örökösének és valamennyi jövőbeli leszármazottainak juttatta Lapsa birtokot.

- 1 KÓTA Péter: Regeszták a vasvári káptalan levéltárának okleveleiről (1130) 1212–1526, Középkori oklevelek Vas megyei levéltárakban I. Szombathely, 1997. VaML. Fasc. Nr.1 (Df.262607) (Vas megyei levéltári füzetek 8.)
- 2 KÓTA i. m. 99–100 old. VKL Lad. Fasc. 4. Nr.26 (Df. 279157) (Fejérpataky: Magyar címeres emlékek IL ik.33–34) 1455. július 25-én a vasvári káptalan előtt eltiltják Thoroudfalwa-i Torod Pétert a mileki birtok használatától több társával együtt, többek között Mileki Miklós lányával és Mileki András özvegyével együtt. i. m. 143. old. VaML LI. instr. Fasc. 4 8 Nr.29 (Df.283807)
- 3 KÓTA i. m. 177. old. VKL Lad. Fasc. 8 Nr.13. (Df. 279259)
- 4 II. Lajos király utasítása a kapornaki konvent számára Df.: 293778 Régi jelzet: U/ 439 , U/zalai konv. OL 2121 <http://www.zml.hu/nyilvantartasok/earchivum/segedletek/lajstrom/xv.1.mohacs.elotti.oklevelek.gyujtemeny2.pdf>
- 5 DOMINKOVITS Péter: A három Bük története, 1526–1780 = *Vasi Szemle*, 2015. 4. <http://www.vasiszemle.hu/2015/04/dominkovits.htm>
- 6 MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár A 57 Libri Regii 7. k. 804. old.
- 7 „[...] *Predium Laapsa vocatum in Comitatu Castriferrei habitum, in cuius pacifico Dominio idem Emericus, Ladislaus, et Petrus progenitores ipsorum ab antiquo pleno Jure perstitisse, nunc vero apud manus quorundam Nobilium de Hollos occupative ac sine omni iusta Causa asserebant existere* [...]” TELEKI József: Hunyadiak kora Magyarországon I–VI/1, X., XI. k. Emich Gusztáv k., Pest, 1852–1863. X. k. 504–505. old.

Az örökösök kifejezés mindig a fiági leszármazásra utal. „[...] *prefatis Emerico, Ladislao et Petro de Tharrodfalva, ipsumque heredibus et posteritatibus universis nove nostre donationis titulo dedimus, donaviinus contulimus, imo damus, donamus et conferimus Jure perpetuo et irrevocabiliter tenendum, possidendum pariter et habendum,*[...]”⁹ Az adomány megfogalmazása kitért a szokásos formában arra, hogy az adomány idegenek jogát nem sértheti („*Salvo Jure alieno*”). Az adománylevél nem zárta ki a távolabbi rokonok öröklését semmilyen formulával, de a három megjelölt személyen és örökösükön és azok jövőbeli örökösükön kívül nem foglalt bele mást az adományba, ami a felsorolt személyek egyenes fiági leszármazottainak öröklését jelentette.

A három Tarródfalvi fiú életéről és leszármazottairól semmit nem tudunk, de feltehetően annak a Tarródy családnak lehettek ősei, akik Taródházát¹⁰ bírták a XVI–XVII. században, bár ebben nem lehetünk bizonyosak, mivel Taródfalvi névvel több birtokos fordult elő Vas megyében. Taródháza nevét birtokosairól kapta, egyébként gyakran Lapsaként is emlegették egészen a XVIII. század végéig. Az adomány után több mint száz év múlva találunk forrást a családról, Nagy Iván Németszezsódi Tarródi Bertalantól származtatta a családot.¹¹ Bertalannak két fia, Péter és Benedek közül az utóbbi leszármazottai bírták Taródházát. Tarródy Benedek és Lóránt Bora gyermekeként született Tarródy Boldizsár volt a birtokos a XVI. század utolsó évtizedeiben. Feleségétől, Nádasdi Darabos Krisztinától két fia és egy lánya született, közülük Tarródy András uralta a castellumot és a hozzátartozó jószágokat. Tarródy Andrásnak (felesége Gerecsey Bora) egyetlen leánygyermek született, akit apja 1628-ban fiúsított Tarródháza-Lapsa birtokban, mivel fiúörökös nem volt.¹²

Tarródy Orsolya fiúsítása¹³ nem volt egyszerű és gyors folyamat, így a birtok sorsának rendeződésére mintegy ötven évig kellett várni. A fiúsítás volt a bevett módja annak, hogy leányok ősi foglalású birtokokat örökölhessenek, mivel a leányok egyébként nem örököltek a nemzetséghez tartozó birtokból, hogy a házassággal ne vigyék ki azt férjük nemzetségébe. A leányutódok leánynegyeden (*quarta puellaris*) kívül – amit többnyire ingóságban egyenlítették ki – az ősi birtokból nem részesedtek, de szerzett birtokot végrendeleti úton örökölhettek, továbbá adománybirtokot is kaphattak, hiszen ez esetben az adományozó akarata szabta meg, hogy az adományt kinek, mennyi időre és milyen feltételekkel nyújtotta. Taródháza birtokviszonyai jól példázzák, hogy milyen nehezen szállt vissza a fiskusra a birtok,

8 Uo. 504. old.

9 Uo. 505. old.

10 Taródháza vagy Tarródháza, az írásmód a különböző forrásokban váltakozó. Ma a hivatalos elnevezés: Taródháza.

11 NAGY Iván: Magyarország családai címerekkel és nemzedékrendi táblákkal I–XIII. k. Pest, 1857–1868 Fribeisz k. XI. k. 67. old.

12 Az első fiúsításról szóló okiratot 1628. 12. 17-én állították ki, ebben apaként Tarródy de Németszezsódi András, anyaként pedig Gerecsey Borbála van megnevezve. MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár A 57 Libri Regii 7. k. 804. old.

13 A fiúsítás a magyar jogban a XIV. században jelent meg, és az Anjou királyaink alatt terjedt el, annak ellenére, hogy a magyar szokásjoggal nem egyezett, amely a nemzetség érdekét helyezte előtérbe az örökösödés során. Holub József szerint a magyar fiúsítás gyakorlatát longobárd jog mintájára és elvei szerint alkalmazta Károly Róbert és Nagy Lajos. A fiúsítás joggyakorlata azonban Erdélyben és Magyarországon különbözött, míg Erdélyben a *praeffectio naturalis* volt a gyakorlat, azaz a fiú utód híján a leányörökös úgymond „beöltözött” fiúnak, és elfoglalta a birtokot, addig Magyarországon ez csak királyi engedéllyel (*praeffectio regis*) volt lehetséges. A két országrész jogi státusának különbsége és a hűbériség érvényesülésének eltérő módja, valamint a kapcsolódó történeti joggyakorlat az oka a fiúsítás eltérő feltételrendszerének. HOLUB József: A fiúsításról. Gróf

ha volt bárki, aki valamilyen jogalapot fel tudott mutatni a birtok megszerzésére. Az 1456-ban *nova donatio*-ként történt birtokjog-megerősítés egyértelművé tette Taródháza-Lapsa birtok adomány jellegét, ami magszakadás esetén visszaháramlott a koronára. Amikor Tarródy András leánya fiúsításáért folyamodott, még nem háramlott vissza a birtok, hiszen a kérelmező életben volt.

Tarródy Orsolyát II. Ferdinánd 1628. 12. 07-én fiúsította „Tarrod-Lapcha” birtokában. A fiúsítása ellen a Nádasi Darabos család fiai, László, Gergely és Gáspár 1630-ban tiltakoztak, de igényük nem világos, mivel a per iratai nincsenek meg. A királyi rendelkezés sérthetett egy birtokrészen fennálló zálogjogot, vagy alapulhatott Nádasi Darabos Krisztina (Tarródy Boldizsár felesége volt) leány negyedének követelésén is, vagy egyes birtokrészek vitatott birtokjogán.¹⁴ A fiúsított Tarródy Orsolya Lapsa-Taródháza birtokába jutott, és igen előnyös házassági pozícióba került.

Tarródy Orsolya Nádasdy Boldizsárhoz ment férjhez, akinek apja Nádasdy Tamás Vas vármegye viceispánja volt 1566-ban, anyja pedig lengyeltóti Lengyel Katalin abból a Lengyel családból, akiknek később még lesz szerepük Taródháza öröklésében. Nádasdy Boldizsár (szintén Vas megyei alispán volt 1648–1667-ig) a fiúsítás után vette feleségül Tarródy Orsolyát, a házasságkötés pedig erősítette a leány helyzetét. Az előnyös házasság ellenére Tarródy Orsolya beiktatása valószínűleg nem történt meg, ám a család nem szűnt meg birtokolni Taródházát. Nem lehet tudni, hogy a Nádasi Darabosokkal folytatott per húzódozott el évtizedekig, vagy – talán éppen emiatt – a király visszavonta a fiúsítást. Tarródy András élt még, amikor unokái megszülettek, és ajándékozással próbálta megoldani a jogi helyzetet, amihez szintén királyi engedély kellett, mivel a birtok donatio volt. Az 1628-as fiúsítás valószínűleg érvényét veszítette, mivel 1678-ban történt egy újabb fiúsítás, de ez már nem csak Orsolyára vonatkozott. Nádasdy Boldizsár és Tarródy Orsolya házasságából három leány és két fiú született, az utóbbiak – Nádasdy Tamás és András – anyai ágon örökölték a castellumot és a birtokot, mégpedig oly módon, hogy 1678. 08. 06-án I. Lipót anyjukat újra fiúsította immár fiú utódaival együtt.¹⁵ Előfordult a magyar joggyakorlatban, hogy ha a fiúsításnak valaki ellentmondott, de előbb-utóbb egyezsége került sor, újra megtörtént a fiúsítás. Ezekben az esetekben vagy a férjjel, vagy a leszármazottakkal együtt fiúsították a nőt. Meglehetősen ritka azonban, hogy fiúgyermekével együtt fiúsították az anyát. Az első fiúsítás és a második között 50 év telt el, sajnos sem az első, sem a második fiúsítás adománylevele nincs meg. Feltehetően a Nádasdyak súlya, továbbá a két, öröklésre alkalmas fiúgyermek a korábbi királyi döntést megerősítette, hiszen immár biztosítékul szolgált arra, hogy a birtok megnyugtató módon, fiágon öröklődik tovább, ahogy az a fiúsításoknál általában az adománylevélben kikötött feltétel volt. Tarródy Orsolya és Nádasdy Boldizsár gyermekei közül Taródháza Nádasdy András birtokába került, Tamás pedig Molnár birta.¹⁶

Klebsberg Emlékkönyv. Különnyomat. Budapest, 1925. 314. old.; GÁSPÁR Gabriella: A női jogok a magyar rendi társadalomban = *JURA*, 2007. 2. szám, 39–49. old.

14 A Nádasi Darabos család és Zarka Pál között 1610-ben egy leányági osztozkodás történt, ekkor kerültek Nádasdy István birtokába Döbörhegy, Nádasd, Döröske, Daraboshegy, Molnári, Gyanó, Vasalja és Kiskölked egyes birtokrészei. Lehetséges, hogy Tarródy András birtokai érintkeztek vagy átfedtek ezeket a birtokokat. Erre egy példa lehet, hogy Tarródy András 1603-ban Domonkosfalvát Keserő Istvánnal „amica compossessióban” bírta, 1604-ben Kiskölked és Vasalja tekintetében is birtokegyezséget kötött Keserő Istvánnal. TAKÁTS Ferenc: Döröske 750 éves története. Döröskei Örökségővő, Faluszépitő és Falufejlesztő Egyesület. Nyomdai munkák: Pungér Nyomda – Szombathely, 20. old., MNL OL Fesztetich Levéltár Sallér iratok/ Nádasdiana fasc.172

15 MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár A 57 Libri Regii 16. k. 421. old.

A XVII. században a Tarródy család Vas megyei ága és birtokai beleolvadtak részben a Nádasdy család köznemesi ágába és jószágaiba, másrészt Tamás ágán a Sallér családéiba. 1688-ban Lipót király megerősítette Nádasdy András birtokjogát Taródházán, András pedig még ugyanebben az évben felújította a castellumot. A kastélyok építéséhez, átépítéséhez királyi engedély kellett, talán ezzel függ össze a birtokjog megerősítése. A castellum átépítéséhez tartozó egyik szerződést a birtokos 1688. július 13-án kelt Merhoffer ácsmesterrel kötötte.

„En Merhoffer András adom tudasara mindeneknek az kiknek illik, hogy én Nemzetes és Vitézleő Nádasdi András Urammal alkuttam meg, az eő Kglme Háza födelének uyítására, Torony és Gradics fő- lének csinálására, folyosorul ki bocsátot uy épületnek, s – rundélnak Copuláual valo meghfödözésére, az halesztokonnis hat osztályos Csatornakk csinálására, Száz tiz foréntokban és becsületes Laykaufban, a min előre azokból az Száz tiz forentokból eőt foréntokat már föl is vettem eő Kglmétől. Möllyeket én is tartozom az eő Kglme kíván-ságha szerint jól és becsületesen vigbe vinnem. Actum Tarodhaza die 14 July Ao 1688. Coram me Stephano Török de Telekes mp. Coram me Stephano Egerváry mp. Idem qui supra.”¹⁷

A szerződésből kitűnik, hogy a felújítás a tetőszerkezetre irányult, valószínűleg az épület új elemeinek befedése tette ezt szükségessé. Szót ejtett a mester egy új rondella-szerű épületrészről, amelyet kupolával kellett befedni, továbbá a torony és a lépcső befedéséről, valamint a szükséges csatornák elhelyezéséről. Taródháza látványa a XVII. század végén e leírás alapján egyáltalán nem hasonlított a kastély mai küllemére.

1693-ban a Polyányiak leszármazottai örökvallást tettek a káptalan előtt,¹⁸ és átadták, visszaadták a „Lapsa aliter Tarrodháza” castellumát és birtokát, mindkét részt Nádasdy Tamásnak és Andrásnak, valamint jövőendő örökösöknek. Az örökvallás mindkét leszármazott (és örökösök) javára szült, ahogy az 1678-as fiúsításban is anyjuk mellett, mindkét fiú utód nevezett volt, ezért joggal feltételezhetjük, hogy bár András lakott Taródházán, Tamás pedig Molnáriban, mindketten egyetemes örökösök maradtak a teljes birtokban, osztályt nem tettek.

Nádasdy András a Nádasdy rokonságból nősült, felesége Telekesi Török Margit, aki – bizonytalan forrás szerint – fiúsított lány volt.¹⁹ Két fiúgyermekük született, Nádasdy László, akinek nem voltak utódai és Imre (1681–1737), állítólag mindkét fiút anyjukkal együtt fiúsították. László életéről semmit nem tudunk, Nádasdy Imre azonban számos birtok gazdája lett. A leszármazott birtokaival gondatlanul bánt; „a kezén levő telkek egy része pusztán állt, nem terhelte túl jobbágyait robotos munkával, évekig nem szedett hegyvámot, és nem használta ki a zselléreket sem. Szemére hányták, hogy több telke Nádasdon és Almásdon azért maradt üresen, mert nem szállított rájuk örökös jobbágyokat, hanem csak jövevényeket, s azoknak is levelet adott, hogy amikor akarnak, elmehetnek, és mind el is ment. Pedig a falunak is jobb lett volna – áll a felmérésben –, ha örökös jobbágyokat ültet az üres telkekre, és az Ő haszna is több lehetett volna.”²⁰ Nádasdy Imre felesége Márffy Anna volt, a

16 MNL OL Festetich Levéltár Sallér fasc.47 nr.27.

17 KOPPÁNY Tibor: A kastélyépítés folyamata a XVI–XVII. századi Magyarországon a királyi engedélytől a befejezésig. <http://real.mtak.hu/37434/1/096.2015.43.3-4.6.pdf>

18 VaML_XII_1_a_1693_Nr_117 Kóta Pétert illeti a köszönet, hogy a forrást megtekinthetővé tette.

19 Nádasdy Tamás öccse, Kristóf és Choron Margit lányának, Nádasdy Orsolyának második férje volt Gersei Pethő Gáspár, lányuk pedig Margit. Gersei Pethő Margit lánya volt Telekesi Török Margit, második férjétől Telekesi Török Jánostól. Nádasdy András Telekesi Török Margitot vette feleségül, Nádasdy Orsolya unokáját. <https://www.arcanum.hu/hu/online-kiadvanyok/Nagyivan-nagy-ivan-magyarorszag-csaladai-1/nyolcadik-kotet-6DB3/nadasdy-csalad-nadasdi-grof-fogarasfold-orokos-ura-6E02/>

házaságból egy leány származott, Terézia. Fiú leszármazott hiányában a Nádasdyak ezen ága fiágon kihalt, de ugyanez történt Tarródy Orsolya és Nádasdy Boldizsár másik fia, Tamás ágán is.

Nádasdy Imre halála után, a fiág kihalása miatt a környék nagyhatalmú földesura, Gr. Batthyány Lajos királyi főkancellár magának kérte fel az uralkodótól a koronára visszaszálló Nádasdy-javakat magszakadásra hivatkozva. Tekintettel azonban arra, hogy az özvegy Márffy Anna és Nádasdy Terézia özvegyi jogon és a leány-negyed címén a hagyaték egy részére jogot formálhatott, a hosszú pert megelőzte, és alkut ajánlott az özvegynek. A Nádasdy Teréziának járó *quarta* valószínűleg nagyobb lett volna, mint az apja halála után maradt vagyon egynegyede. A leány-negyed a szerzeményi birtok után akkor is járt, ha a szerzőnek nem volt leányutódja, akkor a következő fokon adták ki a leányutódnak. Nádasdy Andrásnak fia született (Imre), így nem kellett *quartát* fizetni a halála után, de Nádasdy Imre lányának járt a leánynegyed, amit a nagyszülői szerzemény után kellett volna elszámolni.²¹

Márffy Anna lemondott a nádasdi, halogyi, rádóci községben levő birtokrészeiről, Almásd, Maczfa és Németfalva pusztaföldjeiről, a bokrácsi szőlője harmadáról, és vállalta a rábahídvégi malom javításának költségeit.²² 1743-ban Batthyány Lajos adományt kapott Mária Teréziától a megszerzett Nádasdy-birtokokra,²³ de a beiktatáskor Márffy Anna is elmentmondott további két másik személlyel együtt. Márffy Anna a megmaradt birtokrészekre, amelyek magszakadás miatt a koronára háramlottak, felkérőként lépett fel, az impetráló levélben (kérvény) elsősorban özvegy mivoltára és felnevelésre, gyámolításra szoruló leánya árvaságára hivatkozott.²⁴ Nádasdy Terézia leány-negyede és anyja özvegyi jogainak kielégítéséhez szükséges vagyonelemek becslése csak hozzávetőleges lehet, de bizonyára indokoltá tették az uralkodó jóindulatát.

Az özvegy és leánya új adományt kaptak a királynőtől, az adománylevélben az uralkodónő Márffy Annát és Nádasdy Teréziát jelölte meg név szerint, azzal a szokásos feltétellel, hogy Nádasdy Teréziának csak a fiági leszármazottai örökölhetnek az adományban. Az adomány az ún. vegyes adományok közé tartozott, azaz anyagi ellenszolgáltatást kötött ki az uralkodó az adomány ellentételezéseként. Mária Terézia 1744. január 10-én kelt adománylevele lényegét tekintve új adomány,²⁵ ugyanakkor fiúként való öröklést tett lehetővé mindkét nő részére.

20 Nádasdy Imre halála után Batthyány Lajos birtokfelmérést kezdeményezett azokon a területeken, ahol mindkettejüknek birtokaik voltak, amit egy körmendi gazdász végzett el. HORVÁTH László (Hausz Attila szerk.): Batthyányiak ideje Halogyon 1732–1848. Polder Tanácsadó és Kiadó Bt. Budapest, 2007.15. old.

21 A quarta puellaris, magyarul leány-negyed, a nemes leány törvényes örökrésze az ősi, illetve bizonyos esetekben, a szerzeményi birtokokban. „A quartaliciumban az adományszerző leányai, illetve azok lemenői örököltek. A negyedet az adományból egyszer kellett kiadni, a szerző leányának vagy leányainak együtt (in stirpes helyettesítéssel). Ha a szerzőnek nem voltak leányai, úgy a következő fokon is kijárt a negyed az ősi vagyonból azonos elv szerint, de csak egyszer.” MEZEY Barna (szerk.): Magyar jogtörténet. Osiris Kiadó, Budapest, 2004. 61. old.

22 HORVÁTH i. m. 16. old.

23 Mária Terézia Batthyány Lajos kancellárnak adja magszakadás miatt 1743. 01. 03-án a következő Vas megyei birtokokat: Gyórvár, Szentelek, Nádasd, Halogy, Maczfalva, Iklád, Almásd, Egyházarádóc, Pusztarádóc, Németszecsőd-Taródszecsőd (sic!), Szecsőd-Terestyenyfa, Doroszló, Kémes, Keményesmál, Bogrács. MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár A 57 Libri Regii 39. k. 225. old.

24 A 35 – Magyar Kancelláriai Levéltár – Conceptus Expeditionum – 1744 – N°. 24.

25 1744. 01. 10-én magszakadás miatt birtokadományban részesítette Mária Terézia özvegy Márffy Annát és Nádasdy Teréziát. MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár A 57 Libri Regii 39. k. 501 A 35 – Magyar Kancelláriai Levéltár – Conceptus Expeditionum – 1744 – N°. 24.

A Márffy Annának és Nádasdy Teréziának nyújtott adomány mellett, 1744-ben Mária Terézia pár hónap múlva az elhunyt Nádasdy Imre unokatestvérét, Nádasdy Klárát és férjét részesítette hasonló adományban. Nádasdy Klára, Nádasdy Tamás (András testvére) Jakabházi Sallér (I.) Istvánhoz (1690–1762) ment férjhez, az adománylevél másolat név szerint mindkettőjüket említette, továbbá utalt fiági törvényes örökösöikre.²⁶ A két adománylevél összekapcsolódik, mert mindkettőben kifejezetten említésre került Nádasdy Imre fiági defektusa folytán a koronára háramlás, mint jogalap. Jakabházi Sallér István és felesége szintén felkérőként jelentkeztek az uralkodónál, mivel Nádasdy Klára Nádasdy Imre unokatestvére volt. A két adománylevél másolat hasonlósága, hogy mindkettő ellenszolgáltatáshoz kötött vegyes adomány, továbbá, hogy egyaránt nők számára (is) biztosították a szerzeményi birtok öröklését. Különbség, hogy a második adománylevélben Sallér István koronához való hűsége és szolgálatai külön említésre kerültek, míg a másik esetben az özvegy és árvájának felkérése legfeljebb a méltányos elbírálás alá esett. A két 1744-ben történt birtokadomány között átfedések voltak több település tekintetében, a birtokok elnevezése a két adománylevélben azonban nem pontosan ugyanaz. Márffy Annának és leányának adta Mária Terézia a taródházi birtokot és nemesi kúriát, Dereskét és Döbörhegyet, Domonkosfalván birtokrészt, Gyanót, Petanecz avagy Petenéd helység birtok portióját, Andrecz, Ivanocz, Kőkös avagy Kiczevölgye, Markocz, Csipencz helységeket, továbbá a bográcsi szőlő egy részét.²⁷ Sallér István és Nádasdy Klára a következő adománybirtokokat kapták a királynőtől: Péterháza, Petanecz avagy Petenéd, Andrecz, Ivanocz, Kőköske avagy Kiczevölgye, Markocz, Csepincz.

Nádasdy Imre halála után Márffy Anna kénytelen volt alkut kötni és a birtok-együttes egy részéről lemondani. 1743-ban a Batthyány Lajos által felkért birtok a hagyaték része volt, nem különben a Sallér István és Nádasdy Klára által felkért és adományként megszerzett birtokok egy része is. A XVIII. század közepére Nádasdy Imre hagyatéka fiúörökös híján feldarabolódott; egy része a Sallér családhoz került, másik része Batthyány Lajoshoz, a taródházi uradalom maradéka jutott Nádasdy Teréziának. A XVIII. században elterjedt királyi adományozási szokás szerint, a magszakadás után a fiscusra visszaháramló birtokokat viszonylag könnyen meg lehetett szerezni, ha a felkérő befizette a birtok becsült összegét a kincstárba, ha ezt részletekben tette, akkor a kamatokkal terhelt összeg évekig nehezítette a szerző anyagi helyzetét. Az ún. „vegyes adományok” gyakorlata is hozzájárult, hogy a magyar nemesség nagy része a XVIII. század végére elszegényedett. Márffy Anna és leánya egyre fogyatkozó birtokát valószínűleg a hagyaték rész megszerzésének költsége és annak kamatai is terhelték.

Nádasdy Terézia lengyeltóthi Lengyel Lajoshoz ment férjhez, és egy fiúk született: Lengyel Imre. Lengyel Lajos (1702–1762) sok adósságot halmozott fel, így férje halála után özvegye nehéz körülmények közé került. A hagyaték záloggal és adóssággal volt terhelt, Lengyel Lajos összes adóssága 34 020 ezüst forint volt hét személy felé.²⁸ Lengyel Lajos Lengyel Miklós és Martonfalvy Magdolna gyermeke volt, egy fiú testvére volt, Gáspár, és három leánytestvére. A három lány a Somlyay-Fajszy örökrészből részesült,²⁹ a többi birtok

26 1744. 03. 09-én magszakadás miatt birtokadományban részesítette Mária Terézia Jakabházi Sallér Istvánt és feleségét, Nádasdy Klárát. MNL OL Magyar Kancelláriai Levéltár A 57 Libri Regii 39. k. 526. old. E227 Magyar Kancelláriai Levéltár Libri donationem 21. k. 427. old. A 35 – Magyar Kancelláriai Levéltár – Conceptus Expeditionum – 1744 – N°. 44.

27 A 35 – Magyar Kancelláriai Levéltár – Conceptus Expeditionum – 1744 – N°. 24.

28 KESZTYÚSNÉ CSUTI Judit: A tóti Lengyel család. Lengyeltóti városi önkormányzat kiadása, Central Press '99 Kft. 2016. 28. old.

29 KESZTYÚSNÉ i. m. 25. old.

a két fiút illette. Lengyel Lajos túlélte Gáspárt (I), és testvére halála után 1755-ben Lengyel Lajos egyezséget kötött Gáspár özvegyével, Sztrányai Júliával, s egyben osztályt tettek a két ágat illető ingó és ingatlan jószágok tekintetében, azokban is, amelyek eddig közös használatban voltak.³⁰ A lengyeltóthi rezidenciát Lajos meghagyta az özvegy és gyermekei birtokában, azzal a kitételrel, hogy azok 2000 rhénus forintot fizetnek neki, továbbá azokat az összegeket, amelyeket bátyja a közös jövedelmekből kivett. A forrás utal egy korábbi, 1746-ban kötött megállapodásra a két testvér között a rezidencia tekintetében, amelyet Lajos az egyezségben betartott.³¹ Az özvegy engedélyezte Lajosnak, hogy saját épület építéséhez fundust kivegyen azon a területen, ami az Ő használatában maradt, továbbá mindazon építményeket stb. elbontathassa, amelyek az új épület kialakítását gátolnák, amennyiben az új épület a jelenlegi rezidenciánál nagyobb lenne, megállapodtak abban, hogy Sztrányai Júliának másutt, egy neki tetsző helyen hasonló épülete legyen. A rezidenciákban található közös házi ingóságok, ágy és asztalnemük egyenlő részben lettek elkülönítve.³² A három megyében (Somogy, Zala, Tolna) lévő birtokokat (Szigliget, Gárdony, Fonyód, Nagyberény, Gamás, Túr, Bábod, Szent György-hegy, Mohács), a rajtuk lévő építményeket és a rajtuk élő jobbágyaikat név szerint elosztották. Megosztottak a rétek, szőlők, majorságok, puszták, tavak, kocsmák, fogadók haszonvételén, egyeseket továbbra is közös használatban hagytak.³³ A Lengyel Lajos birtokában maradt jószágok nagyjából kirajzolják Lengyel Imre leendő atyai örökségét, leszámítva a közben megterhelt ingatlanokat. Taródháza és a környező falvak értelemszerűen nem tartoztak a Lengyel Lajos rokonságában felosztható hagyatékhöz, hiszen azok Nádasdy Teréziáé és fiági örököséi voltak.

Lengyel Lajos adósságát férje halála után Nádasdy Terézia megtérítette, mégpedig azon a módon, hogy 1762-ben 29 lovat küldött Taródházáról a lengyeltóti ménésben. A lovak között 18 vemhezni való kanca volt, amelyek még abban az évben további 7 csikóval gazdagították a ménest.³⁴ Az özvegy egyre romló anyagi helyzetéről tanúskodik gr. Festetics Pállal kötött adásvételi szerződését megelőző levél 1766-ból, amikor felajánlja döröskei és dörbörhegyi birtokrészeit. Leveléből kiderül, hogy az adósságok miatt már saját megélhetése is veszélybe került, ami jogi értelemben lehetővé tette birtokrészek eladását. „[...]Mely kéresemre és sok ízbeli könyörgésemre Eő Excellentiája hajulván... föllebb is megnevezett Derecske és Dörbörhegyi helységeket mindennemű azokhoz tartozandó... mezeivel, erdejivel, kaszálóival, halászó vizeivel, malmaival, szőleivel, jobbágyaival, egyszóval minden akár mely néven nevezendő beneficiumaival és haszonvételeivel egyetemben Negyvenkétezer eöt-százhatvanegy forintokért és eötvenhárom krajczárokért, melly summát is Eő Excellentiája rész szerint creditoraimnak, rész szerint pedig kezemhez fogyasztás nélkül lefizetett. [...] A magam súlyos sorsát megfontolván, hogy az illetén bölcstelenségemet elmellőzhessem, mind pedig továbbá által látván azt is, hogy creditoraim által minden javaimból kivetkőztetvén, szükséges táplálásomra egyéb módon nem maradna, hanem hogy ha ollyatin jószágaimnak örökjétől megválnék, mellyek némely hasznosabban tartó creditiok alat volnának elzalogosítva. [...] Ezen okoktul indíttatván, és több rendbéli ell kerülhetetlen szükségeimtől

30 1776-ban Sztrányai Júlia fiú örökösei, Antal és Gáspár (II) felosztották örökségüket. 1779-ben Gáspár (II) miután megszerezte a bárói címet, hiteleket vett fel, és hat év múlva vagyonát zár alá vették. I. m. 31. old.

31 MNL SML XIII.22. Nedeczky család iratai (Lengyeltóti Lengyel család iratai) 36.

32 Nedeczky család iratai, uo. 40. old.

33 MNL SML XIII.22. Nedeczky család iratai (Lengyeltóti Lengyel család iratai) 34–82. old. A vagyon elosztását Kesztyűsné is közli: i. m. 26–28. old.

34 KESZTYŰSNÉ i. m. 30. old.

viseltetvén Nagy Méltóságghu Groff Tolnaj Festetics Paál Ur Bátyámhoz, Eő Feölséghek Belső Titkos Tanácsosához, és Fölséges Udvari Magyar Kamarának Vice-Praesesséhez Eő Excellentiájához, ki hozzám nagy kegyességgel és szorongatásaimban különös segedelemmel több ízben méltóztatott, folyamodtam és NA Vas vármegyében helyeztetett s engem illető Dereske és Döbörhegye nevezetű helységeknek, mellyek mostanságh ugyan Eő Excellentiájának birtokában zálogképpen vannak, s általam nagy summának letételével válthatnának vissza, örökségével, el tőkéllett szándékomból és szabad akaratomból megkínáltam[...]Az illeten örökségért kezemhez veendő pénzzel... az exegualt és zálogosított jószágaimnak egy részét kiválthatnám és azoknak jövedelméből képesleg élhessek, következésképpen egyedül ezen móddal mind az becsületesemet megtarthatnám. [...]”³⁵

Festetics Pált „Úr Bátyámnak” nevezi Nádasdy Terézia, mivel annak fia, György vette feleségül Sallér Juditot, aki Terézia apjának (Nádasdy Imre) unokatestvére, Nádasdy Klára leánya volt. Ha hitelfelvételre kényszerült a magyar nemes, szívesebben vett fel a kiterjedt familián belül kölcsönt, mint azon kívül, ugyanis ha kénytelen a birtoktól megválni, akkor az legalább a családon belül maradt. Festetics Pál Nádasdy Terézia jószágainak egy részét már eddig is zálogbirtokosként használta, de Lengyel Imre is szívesebben kért kölcsön a család tagjaitól, mint mástól (ld. később). A korabeli jogszokás szerint, ha a tartozást a tulajdonos megfizetni nem tudta, több ízben birtokrészeket ajánlott fel megvásárlásra a hitelezőnek. Az ősi, vagy szerzeményi (adomány) birtokrészek eladására csak kivételes esetekben kerülhetett sor, pl. ha rabságból kell családtagot kiváltani, vagy ha az életkörülményei olyan mértékben romlottak meg a birtokosnak, hogy megélhetése veszélybe került. A fentebb idézett szöveg tartalmazza azokat a hivatkozásokat – „szükséges táplálásomra egyéb módon nem maradna”; „több rendbéli ell kerülhetetlen szükségeimtől viseltetvén” –, amelyek jogi értelemben igazolják a birtokrészek eladásra történő felajánlását.³⁶ A szövegben megtaláljuk azt a szintén szükséges jogi formulát, amely az ősinek számító birtokeladások elengedhetetlen követelménye, amely olyan kifejezések használatában, mint „örökségével, el tőkéllett szándékomból és szabad akaratomból megkínáltam” mutatkozott meg.

Nádasdy Terézia a források szerint 1766 után halt meg, és Lengyel Imre örökölte a taródházi kastélyt és a még meglévő birtokrészeket. Mária Terézia Úrbéri Tabellái szerint Taródházán még Lengyel Lajosné 109 holdon (4376 telken) 6 jobbággal és 1 házatlan zsellérral birtokos volt, továbbá még Gyanóban birtokolt 193 holdat 10 jobbággal.³⁷ Taródházát és a kapcsolódó birtokokat még a Mária Terézia-féle adományban kapta, ez nem kapcsolódott össze férje hagyatékával, ha csak annyiban nem, hogy Lengyel Lajos, majd Imre ezeket is záloggal terhelte meg.

Nádasdy Terézia halála után 21 év körüli fia nem maradt Taródházán, hanem valószínűleg bérbe vagy zálogba adta azt. A korabeli jogrendszer alapján a nemzetség tagjai az elzálogosított birtokrészeket visszaválthatták, illetve bejelentették igényüket, de további hitelezők is jelentkezhetek igényük érvényesítésére. Feltehetően ezen az alapon birtokolta Taródházát az 1780-as években egy rövid ideig Móricz András és felesége, Somsits Rozina. Ezt a tényt Szily püspök 1784-ben kelt engedélye³⁸ erősíti meg, miközben a Nádasdy-Len-

35 MNL OL P. 236. Festetics család, Birtokjogi iratok I., 5. csomó, 9. Vasvári uradalomra vonatkozó iratok: 1540–1911.

36 BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Budapest–Pécs, 2000. dialóg Campus kiadó 73. old.

37 <https://archives.hungaricana.hu/hu/urberi/vas-tarodhaza/?list=eyJxdWVyeSI6ICJNRUdZPVZBUyJ9>

38 Szily püspök 1784. évi engedélye Somsich Rozina számára a kápolnában tartandó misézésre. Az engedély időtartama 5 év. Somsich Rozina Somsich Antal és Zarka Apolónia lánya volt, gyermekei nem voltak, halála után férje, Móricz István újra házasodott. Forrás: Farkas Kálmán szentlénárti kántortanító és felesége Tubinyi Márta iratai 1739–1852, 1939–2000 MNL VAML XIV -65/1, valamint, Nagy Iván im. X. kötet 300–304. old.

gyel család tulajdonjoga nem szűnt meg. Valószínűleg a Móricz-Somsich család bérlőként vagy zálogbirtokosként birtokolta egy ideig a kastélyt és a hozzá tartozó területeket, továbbá azok hasznélvezője volt. A Móricz család szintén a „lengyeltóti, tóthi” előnevet viselte, valószínűleg a Lengyel családdal rokonságban álltak.

Lengyel Imre (1745–1799) a nála pár évvel idősebb Majtényi Eszter³⁹ vette feleségül 1767-ben, egy leányuk született, Anna Krisztina (1768–1843). Imre a lengyeltóti kastélyban lakott, ahol látványos és költséges társadalmi életet élt, a kor számos politikusa és irodalmára vendégeskedett nála. Nagyvonalú életvitele közben pontosan tudta, hogy a Lengyel család vele fiágon kihal, mivel felesége korán meghalt, adósságai pedig növekedtek, birtokai fogyatkoztak. Lányát 18 éves korában hozzáadta Kiss Ignáchoz, aki ügyes, jómódú ember volt, valamint hg. Galánthai Esterházy Miklós ozorai járási javainak képviselője, továbbá Vas, Zala és Tolna megyék táblabírája, de származását nem jegyezték fel a források.

TARÓDHÁZA BIRTOKLÁSÁNAK KÉRDÉSE A XIX. SZÁZAD ELEJÉN

Lengyel Imre 1799-ben halt meg. A Lengyel-vagyon már Lengyel Lajos életében megfogyatkozott, fia pedig tovább apasztotta az apai örökséget a folyamatosan felvett kölcsönökkel, amelyeket kamatostól kellett visszafizetnie. Vejétől és leányától is kölcsönt vett fel, amit egy 1786-ban keletkezett tüzeset miatt keletkezett kárral indokolt. „[...] ezen most el múlt 1786-ik Esztendőben meg esett május hónapnak 14-dik napján a Szörnyű Tűz által ell égett L.:tóty kastélom és a környül levő majd tizen ött darabul álló Tisztjeim, és Cselédgyeim házai [...] Ezen szomorú kárvallásom után, hogy magamon könnyebbitsek és creditoraimat meg elégitvén csendességre hozzam [...] Nemes és Nemzetes Kiss Ignátz Vóm Uramtul Interesre kölcsön föll venni Húsz ezer 20 000 Rhénes forintokat [...]”⁴⁰ Hozzáteszi, hogy a továbbiakban Somogy megyei jószágaira fogja figyelmét fordítani, és ezért átadja a Zala megyében fekvő szigligeti, hegymagasi, szentgyörgyhegyi jószágát és a kongói diverticulumban lévő jussát, minden hozzátartozó javakkal és haszonvételekkel Kiss Ignácnak és Lengyel Annának 24 évre, aminek letelte után a 20 000 Ft lefizetése ellenében saját maga, vagy akit a jog majd megillet, visszaválthassa. Évi 2000 Ft-ot kér mindezért azzal, hogy Kiss Ignátz a kamatokat abból levonja minden évben. Veje és leánya gazdaságát elősegítendő átadta az összes gazdasági mobiliát is inventáriummal, továbbá az összes állatot. Amennyiben pedig előbb halna meg, mint a 24 év lejár, az összes gazdasági mobiliát és állatot, továbbá bizonyos jogokat a Somogy megyei birtokain örökre átad.⁴¹

Lengyel Imre tehát, ellentételezés fejében átadta Zala megyei birtokait lányának és vejének, ugyanakkor halála esetére az ingóságokban örökrészt biztosított lányának. A gazdálkodáshoz szükséges eszközök, valamint az állatállomány és egyéb használati jogok ingatlannak minősülnek és nem ingónak,⁴² tehát Lengyel Anna leány-negyedének nem tekinthető. A leány-negyedet szokásosan ingóságban adták ki, vagy pénzben, és a házasságkötéskor. Nem tudjuk, hogy Lengyel Anna ingóságban, vagy ingatlanban kapta meg a

39 Majtényi Eszter (1742–1769) Sztrányai Júlia Majtényi Györggyel kötött házasságából (Lengyel Gáspár a második férje volt) származó leánya.

40 MNL SML XIII.22. Nedeczky család iratai (Lengyeltóti Lengyel család iratai), 89–90. old.

41 MNL SML XIII.22. Nedeczky család iratai (Lengyeltóti Lengyel család iratai), 89–97. old.

42 BÉLI Gábor: Magyar jogtörténet. A tradicionális jog. Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2000, 67. old.

quartát, de a házasságkötés nagyjából egy időben történt az 1786-os eseménnyel. Lengyel Anna volt az egyetlen örököse apjának, tehát valószínű, hogy valamilyen módon ingatlanhoz juttatta lányát, akár a leánya és veje részére biztosított zálogjoggal.

Valószínűleg Lengyel Imre 1786 után is haláláig vett fel további kölcsönt leányától és annak férjétől, ahogy más személyektől is. Adósságai az idők során tovább növekedtek, s halála után a törvényes örökösökön kívül több hitelező próbálta megszerezni a különböző birtokrészeket. Különösen nagy összeggel tartozott Boronkay Józsefnek, aki rokona volt, Lengyel Barbara férje. Lengyel Barbarához, illetve „sógorához” írott levelei másról sem szólnak, mint a halasztásért folyamodásról, és be nem tartott ígéretekről.⁴³ 1794-re Lengyel Imre adósságai és a tőkék kamatai olyan mértéket értek el (különösen Boronkay felé), hogy elrendelték a végrehajtást. Ettől az időponttól 1803-ig Boronkay József kezelésébe került a lengyeltóti birtok.⁴⁴ Boronkay azonban nem vette magához a birtokot, hanem bérbe adta Kiss Ignácnak és Lengyel Annának. Kiss Ignác és Boronkay között nem egy vita volt bizonyos helységek tekintetében. Boronkay sikerrel megszerezte a vraszlói uradalmat, Kiss Ignác pedig Szigligetet, Gamást, Dörögdöt, Taródházát és később Lengyeltótit is.

Lengyel Imre halála után leánya és veje több ízben eskütelre kényszerült a perek során, hogy a hagyatékhöz nem nyúltak hozzá, abból semmiféle iratot, dokumentumot el nem vettek, meg nem semmisítettek. „[...] *hogya az én boldogult Uram Atyám/ Ipam Uram/ néhaj Tekéntetes Lengyel Tóthi Lengyel Imre után Bírásom alá és Kezeimhez jutott mindenmű Ingó Javait, úgy mint kéz pénzeit, Arany és ezüst míveit, Gyöngyökből és drága Kövekből álló kincseit, összes apró marháit, és más akár mi néven nevezendő Ingó és Ingatlan Javait, nem különben ezen javain fekvő Terheit és adósságait, s' azoknak eredetét, de kivált egyedül a Fiúi Ágot illető Jóságokrul szolló Leveleket, azok akármiből állók legyenek, semmit azokbul ki nem vevén igazán Lelkem ésmérete szerint meg vallom, elől adom, és semmit el nem tagadok [...]*”⁴⁵ Erre valószínűleg szintén a hitelezők nyomása miatt volt szükség, akik megpróbáltak birtokrészeket megszerezni, továbbá Lengyel Imre „fiúi ágat illető” hagyatéka átszállt báróságot szerzett unokaöccsére, Gáspárra.⁴⁶

1807-ben meghalt Gáspár (II), s vele kihalt fiágon a Lengyel családnak ez az ága. Mivel Imre korábban halt meg, ezért az apaági birtokokat Gáspár (II) két leányutódjának családjai, a Putheányak és a Pásztoryak örökölték. A Putheány család zalai birtokokat kapott a hagyatékból, a Pásztory család pedig a lengyeltóti birtokot, amit a család egyik lányának férje komoly adósságokkal terhelt meg. A lengyeltóti birtokokat és rezidenciát később Kiss Ignác megszerezte, valószínűleg a zálogból visszaváltotta. 1819-ben, Kiss Ignác halála után Lengyel Anna átengedte használatra haszonvételekkel és adósságokkal együtt leányának és vejének a lengyeltóti uradalmat, de a tulajdonjogát megtartotta. Taródházi Kiss Teréz férjével, Inkey Antallal megpróbálták a gazdaságot talpra állítani, nem sok sikerrel. Az uradalmon lévő adósság (84 000 Ft) felét kifizették, s mivel hitelt felvenni nem akartak, 1825-ben árendába adták Fechtig bárónak 15 évre.⁴⁷

43 MNL SML XIII.61 18–19. kötet. Lengyel család, 3. doboz

44 KESZTYÚSNÉ i. m. 37–38. old.

45 MNL SML XIII.22. Nedeczky család iratai (Lengyeltóti Lengyel család iratai), 83–85. old.

46 Lengyel Miklósnak két fia volt: Gáspár és Lajos. Gáspárnak két fia volt: Gáspár és Antal, az utóbbinak Inkey Mária volt a felesége, de gyermekük nem született. Gáspár bárói ágán csak két leányutód volt. Júlia Pásztory Menyhérthez, Krisztina pedig báró Putheany Vencelhez ment feleségül.

47 KESZTYÚSNÉ i. m. 45. old.

Lengyel Imre hagyatékának másik részét, az anyagi vagyont ekkor már csupán Taródháza és Gyanó alkotta, továbbá a korábban elzálogosított és vissza nem váltott birtokrészek. Az örökhagyó vagyonának összeírásakor a taródházi castellumot 13 000 forintra becsülték. A korabeli leírás szerint láthatóan védelmi funkcióra készült épület; erős, 120 cm vastagságú falakkal, boltíves építési móddal, teteje cserepezett. A kastélyban egy 92 négyzetméteres nagy terem „[...] cellák, raktár, pince háromszáz vizeskorsó bort magába foglaló. A bejáratnál van éléskamra, bő konyha és kiszolgáló helyiség. Bő lépcső terjedelmes szobák. Ezek mellett van még egy másik éléstár, kis helyiség, kis kabinet és egy kápolna. A kastélyon kívül voltak még melléképületek: külön konyhaépület, egybe épült több istálló épület, kocsiszín, galambház, birkaakol, jól megépített nagy magtár, valamint három csűr; a Sorok patak mellett a Hajadonok Háza.”⁴⁸

A Nádasdy Terézia által örökített birtokok nem estek azonos elbírálás alá az atyai jószágokkal az öröklés tekintetében, és nemcsak azért, mert anyágon örökölte, hanem a nova donatio természeté sem tette lehetővé bevonását a többi jószág közé. Tarródháza adománybirtok volt, Lengyel Imre nem adhatta el, és halála után üres birtokként a fiskusra kellett visszaszállnia. Az 1744-es adománylevél értelmében csak Nádasdy Terézia fiági leszármazottai örökölhették, Lengyel Imrének azonban nem született fia. „[...] Lengyel Imre fiúi maradékok nélkül történt halála után azon jószágok melyeket édes Asszony-anya néhai Tekintetes Nádasdy Therésia az 1744. esztendőben dicsőült emlékezetű Felséges Mária Thereszia császárné és Magyar Országi királynétul Donatio és capputive Prosotionalis mellett a Nádasdiana csupán a Fiu Ágra impetrált és a tőle származott fiúknak. Feljebb nevezett Lengyel Imre Úrnak Fiu Ágban való defectusával a Királyi fiscusra ismét visszaszállani kellenék [...]”⁴⁹ Ennek ellenére Kiss Ignác és Lengyel Anna birtokba vették Taródházát, valószínűleg már 1799 előtt, de apja halála évében már egészen biztosan.

A birtokbavételt csak a Kiss Ignác és felesége által nyújtott és vissza nem fizetett zálogkölcson indokolhatta, esetleg a Lengyel Annának járó leány-negyed. A Lengyel Annának járó leány-negyedet azonban már férjhezmenetelekor ki kellett adni, ami egybeesik azzal a dátummal, amikor Lengyel Imre átadott bizonyos birtokrészeket lányának és vejének. A quartát ugyan ingóságban vagy pénzben kell kiadni, de a zálogbirtok is ingóságnak minősült, mivel hasznait élvezte a zálogbirtokos. Törvényes zálogjoga van a leánynak, mely az atya halálával keletkezett az atyai birtokon a leány-negyed erejéig, ahogy az özvegynek (illetve örököseinek) a hitbér és a hozomány összegéig.⁵⁰ Amennyiben Lengyel Imre Taródháza adománybirtokot a közbecsü értékeig zálogosította el, erre a jog lehetőséget biztosított, és királyi beleegyezésre sem volt hozzá szükség.⁵¹ A taródházi kastély és birtok történetének egyik érdekessége éppen az, hogy örökösödési jogi normák a gyakorlatban miként érvényesültek. A birtokban lévő zálogbirtokos joga gyakran nagyon erősen bizonyult.

Lengyel Imre halála után a koronára háramlott Taródházára három család aspirált, különböző okokból. Gróf Festetics György felesége, Sallér Judith családjának régi jogán és

48 Farkas Kálmán szentlénnáti kántortanító és felesége, Tubinyi Márta iratai 1739–1852, 1939–2000. MNL VAML XIV -65/1

49 Részlet a szerződésből, amely Mikos László, gr. Tolnai Festetics György és Kiss Ignác között kötött 1800. február 24-én. MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 3. d. III. kútfő 202, továbbá egyezség Kiss Ignác és Mikos László között. Uo. 201

50 BÉLI i. m. 85. old.

51 BÉLI i. m. 82. old.

az egyes jószágok zálogbirtokosaként⁵² léphetett volna fel, de nem kívánt élni a lehetőséggel, mivel nem volt „szüksége” Tarródházára. Kiss Ignác és felesége zálogbirtokosként a birtokban lévő egyetlen törvényes leszármazott jogán, ez utóbbit azonban legfeljebb a birtok lappangó anyagi jellege támogatta. A birtok „fölkérőjeként” jelentek meg a Mikos testvérek, Mihály és László. A Mikos család nemességet kapott már 1669-ben, de nemesi előnevük nem volt. Mindkét testvér elismert, tekintélyes ember volt. Mihály kancelláriai tanácsos, László pedig már a XVIII. század végén jelentős országos pozíciókat töltött be (a Királyi Tábla személynöke, országbírói ítélőmester stb.),⁵³ és mindkét testvér elnyerte a Szent István Rend polgári ezüst keresztjét. Mikos Mihály nem lakott a megyében, így a Tarródháza megszerzése körüli jogi ügyeket László intézte. A korábbi századokban a királyi udvarban méltóságot viselők többnyire öröklési joggal kaptak földbirtokot, vagyis adományban részesültek. Ennek a jogi hagyománynak okán keresett Mikos László egy olyan birtokot Vas megyében, ahol a megszerzett birtokainak többsége volt, ami éppen visszaszállt a koronára, és a királyhoz benyújtott kérelemmel adományként felkérhető volt. A Mikosok jó módúak voltak, László számos kisebb-nagyobb birtokot szerzett már a megyében és Szombathelyen. Az üres taródházi birtok felkeltette az érdeklődését, annál is inkább, mert számos zálogbirtoka volt már a XVIII. századi szerződések szerint Lapsán.⁵⁴

A taródházi birtok megszerzésében érintett családok megegyezésre törekedtek, mivel komoly esély volt arra, hogy egy hosszú és költséges per után a birtokban lévő Kiss Ignác és felesége, Lengyel Anna jogait erősítik meg. Ha valaki birtok iránt perelt, a birtokos nem volt köteles jogcímét bizonyítani, hanem ellenfelének kellett erősebb jogát kimutatnia.⁵⁵ Ennek megfelelően a birtokos a jószágot csak akkor volt köteles kiadni, ha az erősebb jog be lett bizonyítva, és azt az eljáró bíróság valóban fogadta el. A jóhiszemű birtokosnak joga volt a dolgot használni, hasznait húzni, a zálogba adott dolog átadására csak a követelés kiegészítése után lehetett kötelezni. Az érdekelteknek tehát tiszta helyzetet kellett teremteni – kielégíteni Kiss Ignác és felesége, Lengyel Anna igényét –, hogy felhagyjanak a birtoklással. Ennek hiányában csak egy vesztes pernek néztek volna elébe, s az uralkodó a birtok iránti kérelmet elutasította volna. Ha valamely adománybirtok hűtlenség vagy megszakadás miatt jog szerint a királyra és a koronára szállt, de az öröklésre nem jogosultak, például leányági vagy oldalági rokonok birtokában volt, és a háramlási ok beállításától már 32 év telt el, *jus regium* címen lehetett felkérni.

Elsőként Mikos László kötött egyezséget gr. Festetics Györggyel 1799-ben. Az egyezség elején Mikos László bírva testvére, Mihály szándékát és beleegyezését is, világosan kimondta, hogy a Lengyel Imre fiú utód nélküli halálával a Nádasdy birtok a királyi fiskusra

52 Nádasdy Boldizsárnak, aki Tarródy Orsolyát vette feleségül, egyik fia volt András (Taródháza birtokosa), másik fia Tamás volt. Tamás lánya volt Nádasdy Klára, aki Sallér I. István felesége lett, gyermekük Sallér II. István nádori ítélőmester és Motesitzky Judit lánya a fiúsított Sallér Judit, aki az ország egyik leggazdagabb hajadonaként lett gr. Festetics György felesége.

53 Mikos László 1791-ben a Királyi Tábla személynöke, 1796-ban országbírói ítélőmester lett, 1802-ben királyi udvari kamarai tanácsos, 1814-ben államtanácsos volt. PÁLMÁNY Béla: A reformkori magyar országgyűlések történeti almanachja 1825–1848, I–II. kötet Argumentum Kiadó – Országgyűlés Hivatala, Budapest, 2011, 694. old.

54 A Mikos család irataiban az 1600-as évek második feléből származó több iratban tűnik fel Taródháza az aláírás alatt Lapsa-ként. Taródházát Lapsaként emlegetik Mikos László régi irataiban is, sőt ingatlanai összesítésében is. MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 2. d. III. kútfő

55 BÉLI i. m. 70. old.

szállt vissza, ezért kérelmet szándékozott előterjeszteni a Magyar Királyi Kamara hivatalán keresztül az uralkodóhoz a birtok megnyerésére. Vallotta, hogy a birtok részét képező Döröske és Döbörhegy teljes helységeit gr. Festetics birtokában meghagyja, és az azokkal kapcsolatos minden jussról örökre lemond. Ezek voltak azok a helységek, amelyeket, annak idején Nádasdy Terézia vételre felajánlott nagy szorultságában Festeticsnek. A Mikos testvérek ajánlatában szerepelt, hogy abból a donatióból, amit 1744-ben Nádasdy Imre özvegye, Márffy Anna, valamint Terézia lánya kapott, csupán a taródházi egész helységet és az oda tartozandó gyanói részjóságot kívánják megtartani. Ez az a rész volt, amely Mária Terézia Urbáriumának kiadása idején még Lengyel Lajosné Nádasdy Terézia birtokában volt. Gróf Festetics György vállalta az ajánló szerepét, és felhívta a Mikos urak figyelmét arra, hogy legalább annyit, ha nem többet kell ajánlaniuk a donáció megnyeréséért,⁵⁶ mint más ajánlattevők, jelesül Kiss Ignác és felesége, Lengyel Anna. Mikos László és a gr. Festetics család között bizalmi kapcsolat volt, ami megalapozta, hogy kölcsönösen kérhettek egymástól szükség esetén szívességet. Ez meg is történt, Mikos Lászlónak gr. Festetics Pál és György egyaránt évtizedekig tartozott, dokumentumok tanúsága szerint.⁵⁷ Ezt a bizalmi viszonyt pecsételték meg később Mikos Ferenc és gr. Festetics Johanna házasságával 1823-ban.⁵⁸

A három érintett 1800. február 24-én jutott egyezsége, és a következőképpen rendezték a Nádasdy-donatio sorsát. Az egyezés első részében (1) a felek rögzítették a kontraktus célját és a fennálló állapotot, mely szerint Lengyel Imre fiági defectusa miatt az 1744-es Donatioban adott jószág a Királyi Fiscusra visszaszállt, s ezért Mikos László és testvére, Mihály, valamint Kiss Ignác és felesége, Lengyel Anna együttesen folyamodnak a fenti jószágok *collatiojért*. Továbbá, hogy Kiss Ignác assessor a donationalis jószágok közül a taródházi egész helységnek és a gyanói egy részének valóságosan birtokában van, és „*mi Mikos Mihály és László sem azokhoz, sem pedig a jószágokhoz, amelyek idegen kezeknél vannak hosszas és költséges perek nélkül hozzá nem juthatnánk, ha szintén a Donatiót megnyernénk is*”, ezért Kiss Ignáccal összekapcsolt kérvényt nyújtanak be az említett jószágokra.⁵⁹ Az egyezés a következő (2) kötelezettségvállalásokat tartalmazta: a donáció elnyerése esetén Kiss Ignác maga és leánya fiági defectusa esetén a birtokokat átadja Mikos Lászlónak és Mihálynak, vagy fiági örökösének, de a fiág lejártáig ne háborgassák, ne impetrálják sem Őt, sem Kis Asszonyát, sem fiúi maradványait! A fiág lejártával a Mikos testvérek vagy azok fiági örökösei akadály nélkül beléphetnek a birtokba, és Kiss Ignác és lánya (és örökösei) kötelezi magát, hogy ez alatt az idő alatt minden eladást semmisnek tekintenek. Kiss Ignác vállalta maga (és örökösei) nevében (3), hogy ha a fiág kihal, a leányág fizeti ki utólag azokat a summákat, amelyek az eljárás során felmerültek, továbbá amíg birtokban vannak, fizetik a birtokok költségeit, amit a Mikos testvéreknek csak akkor kell kifizetni,

56 Nem teljesen világos a szövegből, hogy a „pro lure Regii” eljárási díjon felüli összeg pontosan mi célt szolgált, ahogy Festetics ezzel kapcsolatos kötelezettségvállalása sem. Tízezer Ft. kifizetéséről van szó, amit a Mikos fivéreknek kell letennie, további négyezer Ft-ot pedig Taródháza és a gyanói birtok megszerzése miatt. Szó esik a Kiss Ignác által fizetendő tizennégyezer Ft-ról, ami összességében ugyanennyi. Festetics az ügylethez tízezer Ft foglalóra vállal kötelezettséget, de nem világos, hogy a sikertelenség esetére-e. A szöveg nagyon halvány és nehezen olvasható. MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 3. d. III. kútfő 200

57 VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 1. d. 27, 76

58 Mikos Ferenc (1779–1829) Mikos László idősebb fia, királyi tanácsos, főrendházi tag, felesége gr. Festetics Johanna (1800–1860), gr. Festetics József lánya. Egy gyermekük született, Mikos József (1825–1873), aki belépett a jezsuita rendbe. MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 1. d. III. d. 35, 54

59 MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 3. d. III. kútfő 202

ha az impetrált (felkért) jószágokat a kezükhöz veszik. (4) Gr. Festetics György örökös fassió mellett bírja Döröske és Döbörhegy helységeket, de vannak részjószágok, amelyek idegen kezekbe jutottak és a gróf által visszaváltattak, és birtokában vannak. Ezeket is impetrálni szándékoznak a kérvényt benyújtó felek, de ezeket örökösen átadják gr. Festetics Györgynek és feleségének, Sallér Juditnak, és maguknak semmilyen előjogot nem tartanak fenn ezekkel a jószágokkal kapcsolatban. Hiteles helyen vállalják az örökös felvállást; Dereske és Döbörhegy esetében hatezer forintért, a többi, Sallér Judit által birtokolt, de a fiágot illető részjószág felvállását egyezer forintért. Az összegből kétezer forintot a Mikos fivérek, ötezret Kiss Ignác kap. Ezenkívül Kiss Ignác bejelentette igényét Festetics ménéséből hat hibátlan fiatal lóra, amelyek hat évig hibátlanok, és kocsiba való tisztességes járásra alkalmasak. (5) Festetics György elfogadta a 4. pontban rögzítettek minden elemét, és hozzáteszi, hogy amennyiben az Őt érintő birtokrészekben lévő terhek meghaladják azok becsértékét, kötelezi magát és örökösait annak kifizetésére. Az egyezség végén biztosítékként kikötik: ha valamelyik fél nem teljesíti ígéretét, a sértett fél részére bírságot köteles fizetni, amelyre a szolgabíró fogja rászorítani.⁶⁰

Az egyezséget február 25-én kiegészítették egy Mikos László és Kiss Ignác közötti megállapodással, amely szinte minden elemében elfogadta az előző napi egyezséget, kivéve azt a kitétel, hogy a gr. Festetics György által fizetendő – az idegen kezekben lévő jószágok megszerzésére fordítandó – teljes összegre, azaz a Mikos testvéreknek járó kétezer forintra is, Kiss Ignác tartott igényt, mintegy „elégtétel” gyanánt. Az utóegyezségben Mikos László (és testvére) vállalta, hogy a processzust saját költségén folytatja, és a rajtuk lévő terheket kifizeti.⁶¹ Nem tudjuk, milyen sérelem érte Kiss Ignác urat előző nap, amelyért elégtételt várt el, de láthatóan pénzügyekben nem ismert tréfát, nem véletlenül tudta megszerezni Lengyel Imre hagyatékából végül Lengyeltóti részt is, és Dörögd, Szigliget, Tardt és Gamás földesuraként hunyta le a szemét 1816-ban.⁶²

Az 1800. február 24-i egyezség legérdekesebb, s egyben kritikus pontja az a kitétel volt, hogy „a *Contractusban* foglalt Birtokokat és respective proprietakat usque Defectum mei et Filia mea in Sexu Masculino fenntartottam...”, azaz a saját és leánya Kiss Terézia fiági defectusának bekövetkeztéig Kiss Ignác és családja Taródháza és Gyanó birtokában marad, s csak a fiág kihalása után kerülnek át a birtokok a Mikos testvérekhez. Kiss Ignác fiági defectusa nyilvánvaló volt, leánya esetében pedig vállalta a kockázatot. Érdekes az egyezségben az, hogy a XVIII/XIX. század fordulóján evidencia, hogy a fiági öröklés leányágon is folytatódhat! Lehetséges, hogy a taródházi birtokegyüttes öröklésének történetében végig húzódnó leányági szál, mint hagyomány bírt olyan erővel, hogy a királyi adomány ilyenformán is elnyerhető lett volna? Valószínűleg, ha Kiss Ignác csak feleségével impetrált volna, akkor is megkapta volna a birtokokat a megfelelő összeg királyi kincstárhoz történő megfizetése után, de vajon a leányára kiterjedően is megkapta volna-e? Feltehetően ekkor számolni kellett volna azzal, hogy Mikos László többet fizet, vagy éppen gr. Festetics György beavatkozik, és akkor a Kiss Ignác és felesége jogalapja nem lett volna elég szilárd a birtokok megszerzéséhez. Az a tény, hogy zálogbirtokosként Ő és felesége birtokban voltak, elég ideig biztosította volna a bírhatást, de nem feltétlenül véglegesen. Az együttes bir-

60 MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 3. d. III. kútfő 202

61 MNL VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 3. d. III. kútfő 201

62 <http://www.sztranyay.csaladaink.hu/images/Sztranyay%200.web/per00070.htm#0>

tokigénylés a Mikosokkal szinte biztossá tette a donatió elnyerését. A kockázatot a leánya fiú utód nélkül maradása jelentette, viszont addig is húzta a birtokok hasznait, az adomány-nyal pedig, a „taródházi” előnevet is elnyerte, amire leginkább szüksége volt maga és leánya társadalmi státusának emeléséhez. Hasonlóképpen gondolkodtak a Mikosok is, akiknek számos birtokához nem hiányzott éppen Taródháza és Gyanó, ami hiányzott, az egy királyi adomány volt és az előnév. Valószínűleg ezért vállalta Mikos László⁶³ az egyezségben annak kockázatát, hogy az akkor kilenc éves Kiss Teréziának majdan fiú utódai lesznek, ami nem volt jellemző sem a Lengyel, sem a Kiss családra.

A „tarródházi” előnevet nem csak Mikos László, Mihály és leszármazottaik, hanem Kiss Ignác is használta, az 1804-es adomány értelmében, továbbá az előnév használatát mindkét nemű leszármazottaikra kiterjesztette az 1804-es adomány.⁶⁴ Tehát az érintettek benyújtották az uralkodóhoz összekapcsolt „felkérésüket”, és négy év múlva megkapták a birtokadományt a következő helységekre: Taródháza, Dereske, Döbörhegy, Domonkosfalva (birtokrész), Gyanó (részjóság), Petanecz avagy Petend (birtokrész), Andrecz, Ivanecz, Kőkös avagy Kicze-völgye, Markocz, Csipencz, Bogrács (egy része).⁶⁵ Ezek a települések alkották hajdan azt a birtoktestet, amit 1744-ben Mária Terézia királynő az özvegy Márffy Annának és leányának, Nádasdy Teréziának, valamint annak fiági leszármazottainak adományként juttatott. Elvileg a királyi adománylevélben felsorolt személyek és fiági leszármazottaik kapták meg ezeket a birtokokat, ugyanakkor az előzetes egyezségben kikötöttek szerint oszlottak meg a felek között. Ezek közül a helységek közül Dereske és Döbörhegy gr. Festetics Györgyé lett az egyezségben kikötött örök felvállalással, noha neve nem szerepelt az adományban. A többi birtokra mind a négy felnőtt személy és a kiskorú Kiss Terézia joga kiterjedt, de az egyezség értelmében Taródháza és Gyanó Kiss Ignácé és felesége, Lengyel Annáé volt, valamint lányuké lett, a többi birtokot illetve portiót pedig a Mikosok szabadon visszaválthatták a zálogbirtokosoktól, az „idegen kezektől”. Pár hónap múlva a király megismétli az adományt, már csak a Mikos testvérek javára, de ekkor már Taródháza hiányzik a felsorolásból.⁶⁶ Valószínűleg az egyezségben foglaltak legitim megvalósíthatósága miatt volt szükség az ismételt adományra.

Láthatóan a királyi birtokadomány egy olyan felsőbb, átfogó jogi aktus volt, amit a birtoklás szempontjából a felek egyezsége pontosított. A helyzet érdekessége, hogy a felek között egy előzetes birtokfelosztás, valamint biztosítékokkal megerősített megállapodás előzte meg a királyi adomány felkérését, s az adomány mintegy legitim jogi keretet alkotott csupán.

Taródháza sorsa a továbbiakban az egyezségben foglaltaknak megfelelően, Kiss Ignác tervei szerint alakult. Taródházi Kiss Terézia férjhez ment Inkey Antal somogyi alispánhoz, és 1812-ben megszületett első fiúgyermekük József, majd Zsigmond és még két leány és két fiú. A leszármazottak közül Inkey Zsigmond ága költözött Taródházára; első fia Béla

63 Mikos László 1825-ben bárói címet kapott, a legtöbb forrás a „taródházi” előnevet a bárói cím adományozásával köti össze, noha ez nem így van. Egy 1820-ban kelt szerződésben Mikos László már a „taródházi” előnevet használja. VAML XIII. 24. A Taródházi Mikos család levéltára 2. d III. kútfő 72

64 I. Ferenc 1804. 08. 13-án birtokadományban részesítette Mikos Mihályt és Lászlót, valamint Kiss Ignácot és nejét, Lengyeltóthi Lengyel Anna Krisztinát. MNL OL. Magyar Kancelláriai Levéltár Libri Regii 61. k. 410. old. Nr: 3681

65 Uo.

66 A második birtokadomány 1804. 12. 07-én kelt. MNL OL. Magyar Kancelláriai Levéltár Libri Regii 61. k. 495. old.

(1847–1921), aki tudós ember volt és nem nősült meg, valamint Gabriella (1846–1916), aki férje, Kendeffy Árpád halála után lakott ott. Valószínűleg Taródházi Kiss Teréz említett lezármazottai csak a XIX. század utolsó évtizedeiben költöztek Taródházára, arról alig tudunk valamit, hogy a század elejétől ki lakott ott. Kiss Ignác és Lengyel Anna Lengyeltótiban éltek, és az ottani templom kriptájában nyugodnak mindketten, Taródházi Kiss Teréz pedig, pallini Inkey Antallal Iharosberényben élt. Pálmány Béla szerint 1829-ben br. Mikos Ferenc Taródházán halt meg,⁶⁷ ami lehet igaz, de az is, hogy nem ott temették el. Mikos László 1838-ban következett haláláig János fiával Sorokújfaluban/Sorki Újfaluban lakott – már amikor bokros teendői mellett itthon tartózkodott –, és ott is halt meg a halotti anyakönyv tanúsága szerint. Az 1835-ös nemesi összeírásban még br. Mikos Lászlót és Jánost is Sorki Újfaluban írták össze, az 1845-ös összeírásban azonban már nem, bár Sorokújfaluban és Polányban és ezek környékén is rendelkeztek ingatlanokkal továbbra is.

ÖSSZEZÉS

Taródháza és a hozzá tartozó jószágok adománybirtokok voltak a XV. századtól kezdődően. Ez a birtokegyüttes, leszámítva a zálogba adások intervallumait, négy család kezén fordult meg a XIX. századig. A Tarródyak még fiágon kapták a birtokot, de már a Nádasdyakhoz női ágon jutott Tarródy Orsolya fiúsítása révén. A Nádasdyaktól a lengyeltóti Lengyelekhez hasonló módon került a birtok, bár nem fiúsítással, hanem nova donatio-ként. Nádasdy Imre özvegye, Márfy Anna és leánya, Nádasdy Terézia azzal a kikötéssel kapták meg Mária Teréziától 1744-ben a birtokokat, hogy azt csak a fiág örökölheti. Így került anyai ágról Taródháza és a hozzá tartozó birtokegyüttes Lengyel Imréhez, akinek fiági defectusa folytán leánya már nem örökölhette Taródházát, zálogbirtokként azonban birtokba vehette férjével együtt. A XIX. század elején a királyi fiscusra visszazállt birtok felkéréséhez az érintett felek egyezségére volt szükség, hogy Kiss Ignác és felesége, Lengyel Anna meg tudják tartani, majd lányuknak tovább örökíteni Taródházát. Taródházi Kiss Terézen keresztül jutott a pallini Inkeyekhez Taródháza, immár csökkenő birtoknagysággal ugyan, de tartósan.

A magyar öröklési rend és a jogszokás mindig lehetőséget biztosított arra, hogy a családok valamilyen módon megőrizzék, a familián belül tartsák birtokaikat, ha máshogy nem, a familián belüli zálogkölcsonnel. Az utódok házasságkötése is a család egzisztenciájának és státusának szinten tartásának, illetve emelésének volt alárendelve. A leányokról való gondoskodás elvszerűen működött, mögötte a családi szolidaritáson kívül gazdasági racionalitás húzódtott meg. A taródházi birtok sorsa, mint a cseppben a tenger mutatja meg a magyar rendi társadalom jogrendjének összetettségét, azt a rögzített, ugyanakkor rugalmas rendszert, amely lehetővé teszi a birtokok megőrzését a családok számára, még akkor is, ha a szerencse nem kedvezett nekik.

Taródháza és a hozzá tartozó jószágok a XVII. században anyagi birtokká váltak, s bár nem kifejezetten ezen a jogalapon öröklődtek tovább, de mindig a leányágnál maradtak. A nők számára nyújtott birtokadományok egyszerre tartalmazták az adomány és a fiúként való öröklés elemeit. A Vas megyei Taródháza birtok átszállása során három esetben fordult elő ez a jogi megoldás, az első a XVII., a második a XVIII. században, a harmadik pedig a XIX. század elején.

67 PÁLMÁNY i. m. 694. old.